

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

УДК 11.111:81'367.623:791

АНГЛІЙСЬКІ ПАРАМЕТРИЧНІ ПРИКМЕТНИКИ: СИНОНІМІЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМІВ КАНАЛУ BBC «THE BLUE PLANET» ТА «LIFE»)

Береговенко Н.С.

Білоцерківський національний аграрний університет

Стаття присвячена дослідженню англійських параметричних прикметників та їх синонімічних та стилістичних особливостей на матеріалі фільмів каналу BBC «The Blue Planet» та «Life». Визначається розбіжність в структурах концептуального простору параметричних прикметників. Аналізується вживання параметричних прикметників з іншими частинами мови. Встановлюються основні стилістичні та семантичні відмінності між параметричними прикметниками, що відносяться до одного і того ж мікрополя. У статті також зроблена спроба визначити функціональні характеристики англійських параметричних прикметників.

Ключові слова: параметр, синонім, семантика, лексико-семантична група, лексико-семантичне поле, фільм.

Постановка проблеми. Для сучасної англійської мови характерні лексико-семантичні відношення, які є в будь-якій терміносистемі. Синонімія та антонімія належать до парадигматичних відношень у лексико-семантичній системі мови. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленою увагою до системного аналізу та структурування лексичного складу мови, зокрема назв розміру. Незважаючи на значні досягнення вітчизняної та зарубіжної лінгвістики у вивченні параметричних прикметників та неослабний інтерес вчених до них, не розв'язаним й досі залишається ряд проблем. Так, проблема польової семантики прикметників з їх широким діапазоном лексичної сполучуваності належить до недостатньо вивчених, хоча вони досить багаті своєю семантикою і активно вступають в синонімічні та антонімічні зв'язки та відношення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Услід за В.В. Архелюк, О.В. Соловйовою, Н.І. Жуковою, С.П. Денисовою, Г.Н. Гумовською, Т. Givon, D. Bolinger, R. Beard та ін., під поняттям «параметричні прикметники» ми розуміємо прикметники, які означають великий чи малий розмір предметів та об'єктів навколишнього світу [1]. **Актуальність** нашого дослідження визначається спрямуванням сучасних лінгвістичних студій до вирішення проблем, пов'язаних з семантичними та стилістичними відмінностями прикметників розміру, які входять до одного лексико-семантичного мікрополя.

Метою даної статті є дистрибутивний аналіз особливостей вживання параметричних прикметників та опис їх синонімічних та стилістичних особливостей на матеріалі фільмів каналу BBC «The Blue Planet» та «Life».

Виклад основного матеріалу. Параметричні прикметники входять до складу лексико-семантичної групи розміру. В середині цієї групи прикметники вступають у синонімічні та антонімічні

відношення. Прикметники розміру в англійській мові становлять відкриту лексичну мікросистему, основні принципи якої відповідають тому типу лексичних парадигм, що в семасіології прийнято вважати дводомінантними лексико-семантичними групами, тобто такими, що складаються з двох підгруп чи мікрополів – прикметників на позначення великого та малого розміру [8, с. 107]. Мікрополе (за О. Бондарко) – мінімальний елемент макрополя, що є самостійним, у плані змісту й у плані вираження. Функціонально-семантичні мікрополя тісно пов'язані одне з одним й утворюють певну систему. Вони пов'язані одне з одним відношеннями тотожності й відмінності [4, с. 13].

Для опису синонімічних особливостей досліджуваних прикметників, ми скористалися класифікацією Т. Линник з метою проаналізувати особливості вживання параметричних прикметників, підрозділивши їх на мікрополя на позначення великого та малого загального розміру.

Отже, до мікрополя на позначення великого загального розміру ми відносимо такі прикметники як *large, great, big, enormous, huge, immense, vast, massive, giant, gigantic*, які траплялися у матеріалі нашого дослідження. Одними з найбільш частотних параметричних прикметників є синонімічний ряд зі значенням «великий», а саме: *large, great, big*. Так, прикметник *large* в матеріалі вживається, як правило, для опису розміру створіння у межах однієї зоологічної групи, як от:

1) *Orca, the largest and most predatory of the dolphin family* (Life, VII, 42:41) [11].

2) *The world's largest eagle – Steller's eagle, a third as big as golden* (BP, VIII, 20:32) [9].

3) *Dawson's bee is one of the largest in the world* (Life, VI, 37:08) [11].

4) *Out of the depths comes one of the largest and most aggressive starfish in the ocean* (Life, VIII, 30:56) [11].

На відміну від прикметника *large*, прикметник *big* часто вживається з прислівниками і підсилювальними словами на зразок: *much bigger* (Life, II, 41:31), *too big* (Life, V, 08:03), *big enough* (Life, VI, 36:26), *very big* (Life, IX, 14:04), *hardly bigger* (BP, VIII, 22:49), *far bigger* (BP, V, 35:53), *such a big* (BP, I, 34:08), *rather bigger* (BP, VII, 33:07). Наприклад:

1) *But in hard times the dragons risk hunting something much bigger. Water buffalo, an animal ten times their size* (Life, II, 41:31) [11].

Прикметник *great* поступається *large* та *big* за частотою вживання при позначенні розміру конкретних фізичних об'єктів, що зумовило інтерпретацію його як слова переважно з абстрактною семантикою. Хоча, дослідники зазначають, що при позначенні великого загального розміру конкретних предметів *great*, наприклад, вживається частіше ніж його синоніми із значенням «величезний» – *huge*, *enormous* та інші [2, с. 10]. Досліджуваний прикметник має також відмінність семантичного та функціонального характеру, вживаючись здебільшого тоді, коли підкреслюється надзвичайно великий розмір предмета. Це викликає різного роду емоції – страх, захоплення, здивування і т. д. Щодо *big* та *large*, то проведені науковцями дослідження виявили, що у свідомості представників англомовного соціуму, основні структури концептуального простору *big* та *large* не збігаються через наявність у них своїх власних змістових ознак. Ці прикметники, які в лексикографічних роботах часто фіксуються як взаємозамінні, насправді акцентують різні смислові компоненти однакових, на перший погляд, фрагментів навколишньої дійсності. Для *big* основними концептами є *висота*, *ширина* та *довжина*. Для характеристики зовнішності живих істот носії сучасної англійської мови використовують *big*, у центрі уваги якого є не тільки їх високий зріст, але й наявна вказівка на м'язисте тіло. Концепт *ширина* профілює ситуативно зумовлене збільшення розміру органів тіла людини чи тварини, а концепт *довжина* відображає горизонтально розташований простір [3, с. 5]. У ході дослідження виявлено, що *big* не вживається із іменниками збірності, як його синоніми *large* та *great*, наприклад: *great swarm* (BP, VII, 44:54), *great gathering* (Life, II, 27:26), *great schools* (BP, I, 46:04), *great column* (Life, IV, 44:28), *great numbers* (BP, III, 30:18), *great quantity* (Life, VIII, 10:26), *great shoals* (Life, IV, 43:13), *large colony* (BP, V, 03:58), *large group* (Life, II, 32:34), *large family* (Life, X, 46:46).

Щодо *large*, то він втілює концепти *ширина* та *просторість*, оскільки для характеристики високого зросту людини чи іншої живої істоти, носії англійської мови використовують прикметник *large*, щоб акцентувати увагу на широкоплечій статури [3, с. 6]. Серед основних ознак *large* виділяють ознаку «площа» та ознаки «місткість» та «незайнята територія». Прикметник *large* також надзвичайно часто вживається з іменниками на позначення розмірів частин тіла живих істот (людей, тварин) та позначає осіб високого зросту, кремезних, а *big* – таких, що мають великий фізичний розмір та вагу, як от:

1) *It is far bigger than even the biggest dinosaur* (BP, I, 0:54) [9].

При описі частин тіла переважає *large*. Вираження розміру об'ємних та площинних предметів впливає на диференціацію прикметників щодо сполучуваності їх з певними підкласами іменників: *large* використовується, коли йдеться про предмети площинні, *big* – про об'ємні [5, с. 8].

Серед рідше вживаних слів мікрополя виділяються слова з тісним семантичним зв'язком. Одна з таких груп представлена синонімічним рядом «величезний» прикметниками *enormous*, *huge*, *immense*, *vast*, *massive*. Усі вони продовжують лінію *great*, експресивно позначаючи розмір предметів. Так, *enormous* вказує на надмірний чи надзвичайно великий розмір предмета, маючи при цьому додатковий етимологічно зумовлений відтінок значного відхилення від норми [8, с. 9]. *Huge*, як правило, вживається при позначенні об'ємних предметів, а *immense* – частіше як означення до іменників, що називають великі частини простору та для позначення того, що є надзвичайно великим безвідносно до взірця або стандарту [6, с. 36]. *Huge* також поєднується із іменниками, які означають конкретні об'єкти як об'ємної, так і пласкої характеристики, а також збірні і абстрактні поняття. Крім цього, прикметник *huge* часто поєднується з іменниками, що позначають явища природи (лексико-семантичний варіант «сильний» використовується) та частини тіла тварин (у цьому випадку використовується варіант «міцний, потужний»). Наприклад:

1а) *Huge storms stir the depths and enrich the surface waters* (BP, II, 19:13) [9].

1б) *Сильні шторми викликають змішування глибинних вод, збагачуючи, таким чином, верхні шари* (Планета, II, 19:13) [10].

Прикметник *vast* вживається найчастіше з назвами площинних об'єктів, інколи виступає як означення до іменників на позначення частин тіла людини, проте для нього більш узвичаєним є поєднання з іменниками, що називають такі частини простору, як море, поле, та досить часто вживається з збірними іменниками, як от: *clouds* (Life, VI, 01:01) в значенні «зграї», *majority* (BP, I, 30:14), *swarms* (BP, V, 06:31), *schools* (BP, III, 11:59).

Інколи, поєднуючись із абстрактними іменниками вказана одиниця може означати широту охоплення. Прикметник *massive* позначає кількість, величину, ступінь прояву чого-небудь та інтенсивність при поєднанні з іменниками, що називають явища природи. Всі прикметники даного ряду – *enormous*, *huge*, *vast*, *immense*, *massive* мають виразну експресивність на протилегу нейтральнішим у цьому відношенні *great*, *big* and *large*. Прикметники *giant*, *gigantic* характеризуються особливо рідким вживанням та стилістично обмеженою сферою функціонування в писемній літературній мові. Так, часто *gigantic* використовується при тлумаченні інших слів на позначення великого розміру [6, с. 32].

Мікрополе на позначення малого загального розміру представлено значно меншою кількістю номінацій. До синонімічного ряду «малий, невеликий» входять прикметники *little* та *small*. Останні, як це зазначається в багатьох дослідженнях, мають значні відмінності в емоційному плані, оскільки *small* – нейтральне слово і не має емоційного компонента, а отже, передає об'єктивну ознаку предмета, тоді як *little* – емоційно за-

барвлене і характеризує погляди мовця на певні предмети і виражає почуття людини щодо того чи іншого явища, предмета тощо. Наприклад:

1) *For such a little frog, it is a marathon ascent* (Life, III, 37:34) [11].

За загальною кількістю вживань лексем *little* та *small* мало чим відрізняються одна від одної, а із значенням розміру конкретних фізичних об'єктів *small* вживається частіше за *little*. Крім цього, *small* часто вживається із збірними іменниками, чим також відрізняється від *little*, наприклад: *group* (BP, VII, 45:35), *harem* (Life, X, 03:49), *community* (25), *pod* (BP, V, 45:10), *crew* (Life, I, 48:50). Аналіз *little* та *small* з погляду їх вживання з релевантними в полі розміру семантичними класами іменників показує, що при поєднанні з назвами осіб *little* вживається частіше, коли набирає додаткового оцінчого характеру, а *small* – тоді, коли комбінується сема «розмір» з семою «вік» [7, с. 12]. За А. В. Бондарко, під семою ми розуміємо смислову одиницю; мінімальну, граничну, неділиму складову частину лексичного значення [4, с. 15]. Прикметник *small* також частіше за *little* позначає розмір неживих предметів, зокрема частин тіла, як от:

1) *Its tail alone is the width of a small aircraft wings* (BP, I, 01:25) [9].

За спостереженням багатьох дослідників *small* вживається здебільшого тоді, коли необхідно наголосити на малому розмірі предмета чи створіння. У випадку, коли ж просто констатується факт незначної його величини, вживається *little*. Інколи можлива взаємозаміна *little* на *small* при наявності емоційно та стилістично нейтрального контексту. Але, як зазначає В. І. Шаховський, заміна неможлива, коли наявний контекст, який конкретизує малий розмір предмета. В цьому випадку вживається лише *small* [7, с. 14].

Tiny характеризується найбільшою семантичною близькістю до центральних слів мікрополя *small* та *little* з групи периферійних слів. Воно може позначати вік, важливість чого-небудь, може виражати інтенсивність прояву при поєднанні зі словами, що називають звуки, вказувати на обсяг і найголовніше – *tiny*, порівняно з попередніми прикметниками, передає значення найекспресивніше. Наприклад:

1a) *This tiny strawberry poison arrow frog, only the size of a fingernail, is guarding her fertilized eggs* (Life, IV, 36:17) [11].

1б) Ця **невеличка** земляна жаба-дереволаз, **розміром з ніготь**, охороняє свою запліднену кладку (Життя, IV, 36:17) [12].

З найбільш частотних слів периферії слід вказати на *minute*, *microscopic*, *miniature*, *slight*. Найближче за кількістю значень до *tiny* стоїть *minute*, яке може позначати кількість, вказувати на важливість, масштабність, оцінку особи. Менш виразно емоційність проявляється у рідковживаних *microscopic* та *miniature*. *Microscopic* вжива-

ється досить часто з іменниками, що позначають рослини, мікроорганізми, водорості, наприклад: *plants* (BP, III, 08:42), *algae* (BP, IV, 30:40), *microscopic life* (BP, II, 13:17), в той час як *miniature* тяжіє до слів, які означають розміри людей (особливо жінок), живих створінь, як от: *miniature shark* (BP, V, 38:04). *Slight* – емоційно нейтральне слово, вживається спорадично. В нашому матеріалі помітне тяжіння цього прикметника до іменників на позначення води, рухів у воді. Наприклад:

1) *And out here in the Caribbean Sea the tidal movements are slight* (Life, VII, 27:33) [11].

Висновки. Отже, дистрибутивний аналіз матеріалу виявив, що параметричний прикметник *large* здебільшого вживається зі словами на означення крупних за розміром створінь в межах однієї зоологічної групи, в той час як *big* часто вживається з прислівниками та підсилювальними словами. Крім того, основні структури концептуального простору *big* та *large* не збігаються через наявність у них своїх власних змістових ознак. Для *big* основними концептами є *висота*, *ширина* та *довжина*, а для *large* – *ширина* та *просторість*. Параметричні прикметники *large* та *great* досить часто вживаються зі збірними іменниками, на відміну від *big*. Прикметник *great* має відмінність семантичного та функціонального характеру, вживаючись здебільшого тоді, коли підкреслюється надзвичайно великий розмір предмета. Серед рідше вживаних слів мікрополя варто відмітити параметричні прикметники *enormous*, *huge*, *immense*, *vast* та *massive*, які продовжують лінію *great*, експресивно позначаючи розмір предметів. Прикметники *giant* та *gigantic* характеризуються особливо рідким вживанням та стилістично обмеженою сферою функціонування в писемній літературній мові. Параметричні прикметники, які входять до мікрополя на позначення малого загального розміру *little* та *small* мають значні відмінності в емоційному плані. Так *small* – більш нейтральне слово і не має емоційного компонента, тоді як *little* – емоційно забарвлене і характеризує погляди мовця на предмети оточуючої дійсності. Параметричний прикметник *tiny* найбільш семантично близький до *little* та *small*, але він передає значення найекспресивніше. Прикметники периферії *minute*, *microscopic*, *miniature*, *slight* вживаються в нашому матеріалі спорадично та характеризуються емоційною нейтральністю в порівнянні з експресивними прикметниками *little* та *tiny*.

Перспективним вбачається виявлення особливостей вживання інших параметричних прикметників, які залучаються для опису як живих, так і неживих істот, а також дослідження особливостей вживання та способів перекладу лексичних одиниць усіх мовних рівнів поля параметричності.

Список літератури:

1. Андреева Т. В. Роль прилагательных в пополнении словарного состава современного английского языка: автореф. дисс. на соиск. учён. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Т. В. Андреева. – М., 1981. – 16 с.
2. Андрусъ А. Ф. Концептуальний простір англійських прикметників big та large: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / А. Ф. Андрусъ. – Чернівці, 2009. – 20 с.
3. Афанасьева О. В. Лексическая сочетаемость английских прилагательных, обозначающих большой размер (big/large, vast, enormous, immense, extensive, ample, expansive) в современном английском языке: автореф. дисс. на соиск. учён. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / О. В. Афанасьева. – М., 1977. – 20 с.
4. Бондарко А. В. Понятия «семантическая категория», «функционально-семантическое поле» и «категориальная ситуация» в аспекте сопоставительных исследований // Методы сопоставительного изучения языков. – М.: Наука, 1988. – С. 12-19.
5. Дзеньдзюра Н. І. Словотвірні гнізда параметричних прикметників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Н. І. Дзеньдзюра. – Л., 2010. – 16 с.
6. Линник Т. Г. Семантична структура лексики на позначення розміру в українській та англійській мовах // Мовознавство. – 1974. – № 5. – С. 31-38.
7. Стальмашевская Е. В. Однотипные лексико-семантические группы прилагательных со значением «большой» в английском и русском языках: автореф. дисс. на соиск. учён. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Е. В. Стальмашевская. – Ленинград, 1973. – 30 с.
8. Lehrer A. Semantic fields and lexical Structure. – Amsterdam. North Holland publ., 1974. – 225 p.
9. A BBC / Discovery Channel: Blue Planet (series 1-8): Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001.
10. BBC: Блакитна планета (серії 1-8): Продюсер серії Алістер Фотергіл, продюсери Алістер Фотергіл, Енді Біатт, Марта Холмс, оператор Пік Розенталь, музика Джордж Фентон, ведучий Девід Аттенборо.
11. A BBC / Discovery Channel: Life (series 1-10): Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
12. BBC: Життя (серії 1-10): Продюсер серії Марта Холмс, виконавчий продюсер Майкл Гантон, продюсери: Руперт Баррінгтон, Адам Чепмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрік Морріс, Тед Оейкс, ведучий Девід Аттенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.

Береговенко Н.С.

Белоцерковский национальный аграрный университет

АНГЛИЙСКИЕ ПАРАМЕТРИЧЕСКИЕ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ: СИНОНИМИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ ФИЛЬМОВ КАНАЛА BBC «THE BLUE PLANET» И «LIFE»)

Аннотация

Статья посвящена исследованию английских параметрических прилагательных и их синонимических и стилистических особенностей на материале фильмов канала BBC «The Blue Planet» и «Life». Определяется расхождение в структурах концептуального пространства параметрических прилагательных. Анализируется взаимодействие параметрических прилагательных с другими частями речи. Устанавливаются основные стилистические и семантические различия между параметрическими прилагательными, которые относятся к одному и тому же микрополю. В статье также сделана попытка определить функциональные характеристики английских параметрических прилагательных.

Ключевые слова: параметр, синоним, семантика, лексико-семантическая группа, лексико-семантическое поле, фильм.

Beregoenko N.S.

Bila Tserkva National Agrarian University

ENGLISH ADJECTIVES OF DIMENSION: THEIR SYNONYMIC AND STYLISTIC PECULIARITIES (BASED ON THE BBC'S DOCUMENTARIES «THE BLUE PLANET» AND «LIFE»)

Summary

The article investigates English adjectives of dimension and their synonymic and semantic differences based on the BBC's documentaries «The Blue Planet» and «Life». The discrepancy in the structures of the conceptual space of the English adjectives of dimension is determined. The use of the English adjectives of dimension with other parts of the speech is analyzed. The basic stylistic and semantic differences between the English adjectives of dimension that belong to the same micro field are established. In addition, the article attempts to determine functional characteristics of English adjectives of dimension.

Keywords: parameter, synonym, semantics, lexical and semantic group, lexical and semantic field, film.